

Mircea-Gheorghe Abrudan

Valoarea persoanei umane în teologia creștin ortodoxă

The human being's value in Christian-Orthodox theology

Dr. Mircea Gheorghe Abrudan

In a world that has produced so much violence and trauma, massacres and slaughter of millions of human beings, thus in this tragic era, marked by the tendency of disposal, in an age of increasing crime, unrest, bloodshed, and introversion, during this period of confusion and debase of value, the Church's duty is to readjust the world towards „the return to Christ”: the Light and Life of the world. The present study wishes to highlight, in the light of the Holy Scripture and the tradition of the Orthodox Church, the Christian-Orthodox conception of humanity and the value of human beings. Thus by embodying these values the contemporary man and society will be able to find the answers and solutions to many of the problems facing the world today.

Key words: human being, Orthodox theology, patristics and spirituality, Dumitru Stăniloae.

Preliminarii

Trăim într-o epocă ce este tot mai tehnicizată, robotizată și globalizată în care societatea umană a devenit o societate a consumului, a concurenței, a uniformizării, a înstrăinării și a neliniștii deoarece omul a început să idolatrizeze rațiunea și chiar să divinizeze știința și în fond pe sine, plasându-se în centrul creației, al lumii, ca principiu al tuturor celor ce există. Trăim astfel într-o lume, a cărei imagine se conturează după chipul omului, o epocă care mai mult ca oricând în istorie a fost parazitată de duhul mândriei, al egoismului, al egocentrismului, al secularizării și al autosuficienței. Am ajuns astfel să vedem cum se împlinesc cuvintele Evangheliei „iar din pricina înmulțirii fărădelegii, iubirea multora se va răci” (Matei 24, 12), știind totodată că rădăcina tuturor păcatelor și al răului nu este alta decât mândria și vanitatea luciferică, care se vede pe sine ca principiu a tot ceea ce este și buric al lumii. În această lume care a produs atât de multe violențe și traume, masacre și decimări a milioane de ființe umane, așadar în această epocă tragică, marcată de tendința înstrăinării, în această epocă a criminalității crescânde, a neliniștii, a însingurării, a introvertirii, în această perioadă de confuzie a ideilor, de zădărniciere a așteptărilor omenești și de înjosire a valorii umane datorită teologiei creștine și a Bisericii este de a reorienta lumea spre întoarcerea la Hristos: Lumina și Viața lumii¹.

Studiul de față dorește a evidenția, în lumina Sfintei Scripturi și a Tradiției Bisericii, concepția creștin ortodoxă despre valoarea omului și a persoanei umane,

¹ Gheorghios Kroustalakis, *Bătrânul Porfirie părinte duhovnicesc și pedagog*, ediția a II-a revăzută, traducere din limba greacă de Cristina Băcanu, Editura Bunavestire, Bacău, 2002, p. 15.

The human being's value in Christian-Orthodox theology, *Astra Salvensis*, 2, p. 106-116

o veste bună pe care dacă omul contemporan și societatea în ansamblu o va avea în vedere, încercând să o întrupeze și astfel să și-o împrățieze va reuși să găsească răspunsul și soluția la multe din problemele cu care se confruntă lumea de astăzi.

Biserica – comuniune de iubire în Hristos, prin Duhul Sfânt

La Cincizecime s-a întemeiat în chip văzut Biserica creștină prin hirotonia directă a Sfinților Apostoli de către Sfântul Duh – care s-a pogorât asupra lor în chip de limbă ca de foc, prin cuvântarea ulterioară a Sfântului Apostol Petru constituindu-se istoric prima comunitate creștină (Faptele Apostolilor cap. 1). Biserica este astfel așezământul divino-uman, trupul mistic al Mântuitorului Iisus Hristos, „al cărei cap El este, iar mădulare fiecare (creștin) în parte” (Efeseni 5, 23; I Corinteni 12, 27). Noul Testament ne arată așadar că Biserica este trupul lui Hristos și casă a Lui prin Sfântul Duh, fiind astfel „casă duhovnicească, preoție sfântă, unde se aduc jerfe duhovnicești” (I Petru 2, 5).

Împărtașindu-ne de Sfintele Taine suntem încorporați de către Sfântul Duh în trupul mistic al lui Hristos, pășind astfel pe calea mântuirii și a îndumnezeirii încă de aici de pe pământ. Biserica reprezintă astfel spațiul adevărat în care omul poate să guste din roada Duhului. „Iar roada Duhului este iubire, bucurie, pace, îndelungă-răbdare, bunătate, facere de bine, credincioșie, blândețe, înfrânare, curăție” (Galateni 5, 22-23). În consecință, „spiritualitatea (care include și încorporează teologia morală, fiind o transpunere, o întrupare a acesteia în viața cotidiană și în istorie a spiritualității) se înțelege ca dar al Mângâietorului, ca participare la trupul duhovnicesc al lui Hristos, Fiul lui Dumnezeu cel întrupat și înviat, prin care cu energiile Sfântului Duh se schimbă viața noastră muritoare în viață în Duh”².

Afirmând că scopul vieții creștine este dobândirea Sfântului Duh, spiritualitatea reprezentând viața noastră în Sfântul Duh, Părinții Bisericii subliniază clara conexiune dintre spiritualitate și teologie – teologia văzută și experimentată ca vorbire despre Dumnezeu din întâlnirea, trăirea și comuniunea tainică cu Dumnezeu, și astfel a interdependenței dintre credință și viață, dintre dreapta slăvire și dreapta înfăptuire. Însuși Mântuitorul Iisus Hristos a afirmat această realitate în dialogul cu femeia samarineancă de la fântâna lui Iacob, prin ea spunându-ne tuturor: „Dar vine ceasul, și acum este, când adevărații închinători se vor închina Tatălui în duh și în adevăr; că astfel sunt închinătorii pe care Tatăl îi caută.” (Ioan 4, 23). Sfântul Ioan Gură de Aur consideră că dogmele cele drepte despre Dumnezeu sunt acelea care sfințesc sufletul. Ortodoxia, adică dreapta cunoaștere și slăvire a lui Dumnezeu și cuvântul drept despre Dumnezeu,

² Constantine Skouteris, *Perspective ortodoxe*, traducere din limbile greacă și engleză, note și repere biografice de Ion Marian Croitoru, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2008, p. 32.

reprezintă conținutul vieții creștine, spiritualitatea Bisericii, noul mod de viață și renașterea noastră „în făptură nouă” (II Corinteni 5, 17)³.

Teologia ortodoxă nu a pierdut astfel din vedere faptul că între teologie și morală, dogmă și pietate este o legătură indestructibilă, nelăsând loc cultivării unei spiritualități individualiste, golită de cunoașterea lui Dumnezeu în Duhul Sfânt și în Hristos. Dogma nu este o simplă teorie, ci un mediu de plinire și desăvârșire în care spiritualitatea, ca dar al Mângâietorului este un mod de participare la trupul lui Hristos. Teologia patristică consideră astfel spiritualitatea eclesiocentrică, hristocentrică, spiritualo-centrică, treimo-centrică, punctul de plecare al acesteia fiind Sfântul Altar, iar scopul sfințirea fiecărei exprimări și manifestări a vieții umane.⁴

Filocalia⁵ este colecția de scrieri patristice care ne confirmă că spiritualitatea nu este o ținere formală de canoane și porunci, ci o întrupare a învățaturii evanghelice în viața membrilor Bisericii, o participare la viața în Hristos prin Sfântul Duh pe calea iubirii și a păzirii poruncilor, o participare comunitară în comuniune la *Ființa eclesială*⁶.

Putem conchide astfel clar că mântuirea este concomitent condiționată de apartenența vie la viața sacramentală și duhovnicească a Bisericii – deci a vieții cu și în Hristos prin Duhul Sfânt, care ne curăță permanent de păcate și ne sfințește prin harul sfințelor Taine - și de participarea activă la relația de comuniune iubitoare între membrii comunității.

Omul – persoană, creată după chipul Logosului și al Sfintei Treimi

În teologia creștină dogma Sfintei Treimi face parte alături de învățătura despre facerea lumii *ex nihilo* și de învățătura despre Euharistie din cele trei mari descoperiri ale revelației insondabile doar cu ajutorul rațiunii și a logicii umane, rămânând – după ce s-a scris și reflectat asupra lor timp de două milenii – în continuare învăluite în misterul credinței și al tainei.

Sfânta Treime este centrul vital al teologiei ortodoxe, întreaga învățătură de credință a Bisericii de Răsărit fiind și aflându-se într-o legătură organică directă sau

³ *Ibidem*, p. 34.

⁴ *Ibidem*, p. 35.

⁵ Filocalia - Iubire de frumos, este o colecție de scrieri bisericesti, cu caracter ascetic și mistic, alcătuită de sfinții Părinți și scriitorii bisericesti între secolele IV-XIV. În cultura română părintele Dumitru Stăniloae este cel care a tradus și publicat o asemenea colecție filocalică în 12 volume, recent republicate integral la Editura Humanitas din București, respectiv aflate în curs de reeditare într-o ediție care o imită pe cea princeps la Editura Institutului Biblic.

⁶ A se vedea în acest sens cartea mitropolitului Ioannis de Pergam: Ioannis Zizioulas, *Ființa eclesială*, traducere de Aurel Nae, Editura Bizantină, București, 2007, 253 p.

The human being's value in Christian-Orthodox theology, *Astra Salvensis*, 2, p. 106-116

indirectă cu „suprema taină a existenței”⁷, cum o numește părintele iubirii creștine Dumitru Stăniloae (1903-1993)⁸.

În cadrul gândirii sale, părintele Stăniloae a fost preocupat de evidențierea importanței teologiei persoanei, respectiv al rolului mediator pe care aceasta îl ocupă în relația cu Sfânta Treime și cu lumea creată, ca factor generator de unitate și progres al omenirii și al întregii creații spre Dumnezeu⁹. Părintele Dumitru Stăniloae se alătură astfel șirului teologilor ortodocși precum Nicolai Berdiaev, Pavel Florenski, Serghei Bulgakov, Vladimir Lossky, Ioannis Zizioulas, Iustin Popovici care au fost promotorii reînvierii interesului atât față de teologia trinitară, cât și a perspectivei trinitare asupra persoanei¹⁰.

Lumea contemporană apuseană se confruntă cu globalizarea, economia de piață consumistă, asistând totodată la o tehnicizare a relațiilor interumane și implicit la o răcire și relativizare a caracterului acestora, toate ducând la o diminuare a înțelegerii importanței persoanei și o dizolvare a comunităților tradiționale.

Ținând cont de aceste realități provocarea secolului XX, dar mai ales a secolului XXI devenind pentru teologia creștină, cum evidențiază mitropolitul Kallistos Ware, deplasarea accentului de pe eclesiologie înspre antropologie, întrebarea de maximă importanță la care va trebui să se dea un răspuns coerent, profund ancorat în teologia dogmatică, în spiritualitate și în gândirea patristică nemaifiind doar *Ce este Biserica?*, ci *Ce este persoana umană?* și *Ce înseamnă a fi persoană?*¹¹. Mergând pe linia patristică a întrupării evangheliei și a trăirii în Hristos și în Biserică, răspunsul la aceste întrebări îl găsim în chipul nemuritor al lui Dumnezeu din om, în distincția clară pe care teologia palamită o face între *hypostasis*, *ousia* și *energeia*, și în definirea lui Dumnezeu – Sfânta Treime ca ființă personală prin excelență.

⁷ Dumitru Stăniloae, *Sfânta Treime sau la început a fost Iubirea*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2005, p. 7.

⁸ Născut pe 16 noiembrie 1903 în localitatea Vlădeni din apropierea Brașovului, a studiat la Liceul Șaguna din orașul de sub Tâmpa (1914-1922), la Facultatea de Litere din București (1922-1923) și la cea de Teologie din Cernăuți (1923-1927). Prin bursele oferite de mitropolitul Nicolae Bălan a urmat o serie de specializări la Atena (1927-1928), la München și la Berlin (1928-1929), ulterior efectuând călătorii de studii la Paris și Belgrad. Revenit în țară a fost numit profesor de dogmatică la Academia Andreiană unde funcționează până în 1946, când sub presiunea autorităților se transferă la București. A desfășurat o foarte bogată activitate didactică, publicistică și de traducător, fiind autorul a sute de articole și studii de specialitate, a zeci de cărți de autor și traduceri din limba greacă. Este considerat unul dintre numele proeminente ale teologiei europene din secolul XX și cel mai mare teolog român. Amănunte biobibliografice la Gheorghe F. Anghelescu, Cristian Untea, *Părintele Dumitru Stăniloae, un urmaș vrednic al patristicii clasice (bio-bibliografie)*, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 2008, 158 p.; și Florin Grigorescu, *Personalități contemporane: Dumitru Stăniloae (1903-1993)*, Editura Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, Suceava, 2011, 487 p.

⁹ Ștefan Luchian Toma, *Tradiție și actualitate la pr. Dumitru Stăniloae*, Editura Agnos, Sibiu, 2008, p. 106.

¹⁰ *Ibidem*, vezi și Nicholas Saharov, *Iubesc, deci exist. Teologia arhimandritului Sofronie (1896-1993)*, traducere diac. Ioan I. Ică jr., Sibiu, Editura Deisis, 2008, p. 81.

¹¹ Ștefan Luchian Toma, *op. cit.*, p. 107.

Înțelegerea persoanei și a raportului acesteia cu ființa se datorează cu precădere Sinodului IV ecumenic de la Calcedon și teologiei capadocienilor¹² care au arătat modul realizării unirii fără contopire, înțelegând astfel persoana nu ca ceva venind din afara naturii, ci ca pe o creștere din natură, ca o realizare a ei, ca o nouă treaptă a realității dezvoltate din ființă. Observăm așadar că descrierea persoanei se transpune pe plan ontologic, devenind ipostas, distingându-se astfel două noțiuni metafizice: *firea* și *ipostasul*. Părinții vor merge mai departe, în dorința de a găsi o formulă dogmatică corectă misterului trinitar, distingând mai întâi ipostasul de ființă și identificând mai apoi ipostasul cu persoana. Concluzia capadocienilor este că fără persoană sau ipostas, sau model de existență, nu există natură sau ousia, iar fără natură nu există persoană, existența reducându-se așadar nu la substanță, ci la persoană¹³. Opinia părintelui Stăniloae în acest sens ne ajută să cuprindem mai bine taina și înțelesul raportului persoanei cu ființa, el fiind de părere că „persoana este, în același timp, o realitate distinctă de ființă și, totodată actualizarea și realizarea ființei”¹⁴.

Putem spune că persoana e principiul cel mai intim al lui Dumnezeu, dimensiunea Sa primă și ultimă: „Eu sunt Alfa și Omega, zice Domnul Dumnezeu, Cel-ce-este, Cel-ce-era și Cel-ce-Vine, Atotțitorul” (Apocalipsa 1, 8). De asemenea esențial de subliniat este faptul că în teologia creștină, persoana e aproape de *prosopon* – față, deși e un ego atomizat, dinamic ca bază a existenței, ea privește în afară, e în relație de *koinonia* – comuniune. Această comuniune e perihoreza treimică, unitatea Treimii aflându-se în comuniunea ipostasurilor, a Persoanelor care trăiesc Unele în Altele prin iubire, deoarece: Tatăl iubește pe Fiul (Ioan 3, 35). El trăiește în Fiul și Duhul Sfânt. Fiul rămâne în iubirea Tatălui (Ioan 15, 10) și în Duhul Sfânt. Iar Duhul Sfânt trăiește în Tatăl și rămâne în Fiul. Părinții Capadocieni au văzut Unitatea Persoanelor ca o unitate de voință, ființă, energie și acțiune manifestată tocmai în comuniunea Lor reciprocă¹⁵. Iubirea aceasta dintre Persoanele Sfintei Treimi este viața și lumina prin Sine, pentru că este suprema unitate neconfundată a comuniunii tripersonale, fiind motivul aducerii la ființă a creației și a omului din nimic, prin aceasta Iubirea fără de început, dorind o extindere a iubirii, faptul că nu satură pe nimeni niciodată, fiind însuși motivul existenței ei fără de început și fără de sfârșit¹⁶.

În această lumină se descoperă și înțelege adevărul exclamației patriarhului Calist I al Constantinopolului: „Iubesc, deci exist”¹⁷, iubirea apărând drept conținutul cel mai intim și expresia cea mai bună a ființei persoanei. Arhimandritul

¹² Detalii despre istoria dezvoltării acestei școli de teologie și despre cele trei figuri proeminente ale ei (Vasile cel Mare, Grigore de Nazians și Grigore de Nissa) vezi: Anthony Meredith, *Capadocienii*, traducere din limba engleză de Constantin Jinga, Editura Sophia, București, 2008, 245 p.

¹³ Ștefan Luchian Toma, *op. cit.*, pp. 111-112.

¹⁴ *Ibidem*, p. 113.

¹⁵ Nicholas Saharov, *op. cit.*, p. 87.

¹⁶ Dumitru Stăniloae, *op. cit.*, p. 7-8, 25.

¹⁷ Ștefan Luchian Toma, *op. cit.*, p. 123.

Sofronie Saharov este cel care reliefează, în planul interpersonal din Treime, înțelegerea acestei maxime, spunând: „Iubirea transferă ființa persoanei care iubește în ființa iubită și astfel aceasta își asimilează viața persoanei iubite. Persoana este deci permeabilă la iubire. Absoluta desăvârșire a iubirii din sânul Treimii ne revelează reciprocitatea desăvârșită a întrepătrunderii celor Trei Persoane, până acolo încât în Ea nu mai e decât o singură voință, energie și putere”¹⁸. Această capacitate de absolută dăruire și primire constituie unitatea absolută în Dumnezeu, Trinitatea fiind astfel Ființa dinamică în cel mai înalt grad.

Sfântul Apostol și Evanghelist Ioan definește ființa lui Dumnezeu ca fiind Iubire (I Ioan 4, 16), astfel că expresia părintelui Stăniloae “Sfânta Treime, structura supremei iubiri”, este pe deplin îndreptățită, analizată și justificată sintetic și în cele prezentate anterior. Voind a sublinia mai clar aceasta, dar și centralitatea persoanei și a comuniunii exprimată în gândirea sa, care e în același timp centralitate a iubirii, pe care o consideră manifestare supremă a persoanei,¹⁹ părintele Dumitru Stăniloae afirmă răspicat: „Numai iubirea creează și aceasta înseamnă că este la originea existenței și a creșterii ei. Prin aceasta se arată că iubirea este una cu Dumnezeu și întrucât iubirea nu poate fi decât a persoanei și îndreptată spre altă Persoană, care răspunde iubirii ei, iubirea creatoare nu poate fi decât a unui singur Dumnezeu, care e comuniune de Persoane din veci și are bucurie să creeze și din nimic alte persoane în comuniune între ele și cu El în Biserică. Iubirea este baza existenței, deci creatoarea ei”²⁰.

Dumnezeu a creat lumea și pe om din preaplinul iubirii Sale, omul sau ființa umană fiind creată după „chipul lui Dumnezeu” (Facerea 1, 27). Tradiția patristică afirmă că aceasta se referă concomitent la unitatea dintre trup și suflet și mai ales la faptul că Omul este după chipul Logosului creator și după chipul Sfintei Treimi, deoarece spune părintele Stăniloae „persoanele umane nu sunt numai chipuri ale unor rațiuni, ci sunt chipuri ale Însăși Persoanei creatoare, astfel încât Persoana aceea să aibă posibilitatea de a se adresa acestora, și să aibă împreună cu ele dialog în vederea rațiunilor create. Aceasta înseamnă că persoana creată, dincolo de componența ei complexă, are și o anumită conștiință a sinelui și a lucrurilor, ca și libertatea de a putea să participe în mod liber la acest dialog”²¹. Putem spune astfel, în lumina referatului biblic al genezei, că persoana umană devine un „tu” pentru Cuvântul, și Logosul un „tu” pentru om, dar totodată persoanele intră astfel în comuniune între ele. Libertatea de voință este potrivit părintelui Florovsky una din însușirile cele mai importante ale chipului lui Dumnezeu în om, această

¹⁸ Nicholas Saharov, *op. cit.*, p. 91.

¹⁹ Ștefan Luchian Toma, *op. cit.*, p. 121.

²⁰ Dumitru Stăniloae, *Apud* Silviu Eugen Rogobete, *O ontologie a iubirii, Subiect și realitate personală supremă în gândirea părintelui Dumitru Stăniloae*, traducători Anca Dumitrașcu și Adrian Guiu, Iași, Editura Polirom, 2001, *Et passim*.

²¹ Ștefan Luchian Toma, *op. cit.*, p. 125.

libertate a voinței și inexistența oricărei constrângeri este elementul de bază al înfăptuirii virtuților, și astfel a ajunge la asemănare cu Dumnezeu²².

Faptul că omul este creat după chipul Sfintei Treimi are ca argument versetul 26 din capitolul I al Genezei: „Să facem om după chipul și asemănarea Noastră”. Persoana umană este așadar creată după chipul comuniunii Persoanelor Trinitare, comuniunea interpersonală, fără de care omul nu poate trăi, este tocmai imaginea comuniunii trinitare și o participare la ea, acest chip al Trinității descoperindu-se în om în comuniune; omul tinzând astfel să realizeze o unitate de iubire cu toți semenii săi. Încercând să surprindă acest adevăr teologic, părintele Stăniloae spune: „La temelia minții, a eului sau a subiectului Îl avem pe Tatăl, în conștiința de sine îmbogățită cu cât mai multe sensuri e reflectat Fiul, și în comunicarea iubitoare cu ceilalți se află lucrarea Duhului Sfânt, unit cu deplina conștiință de sine și cu toate sensurile”²³.

În relația noastră cu Mântuitorul Iisus Hristos și, prin El cu Sfânta Treime, se împlinește setea noastră de comuniune cu Hristos, și prin El cu Sfânta Treime, sete pe care nu ne-o putem astâmpăra doar în comuniunea dintre noi oamenii (Ioan 4, 10-14). Totodată doar prin comuniunea cu Hristos și, prin El cu Sfânta Treime, primim și noi puterea de a realiza între noi comuniunea desăvârșită²⁴. Deosebirea care există însă între Persoanele Sfintei Treimi și cele umane constă în faptul că oamenii, deși aduși la existență din voința lui Dumnezeu, pot să-L iubească pe Dumnezeu și pe semenii în mod liber, dar pot și să nu o facă. Explicația acestui fapt constând potrivit părintelui Stăniloae în neidentitatea ființei omului cu Ființa lui Dumnezeu și în mărginirea umanului²⁵.

Concluzia care se desprinde din cele arătate mai sus este aceea că există o strânsă legătură între Sfânta Treime și înțelegerea persoanei umane, o paralelă între dragostea reciprocă din Dumnezeu, între perihoreza Persoanelor Sfintei Treimi și dragostea reciprocă dintre oameni.

Am dorit prezentarea acestor învățături dogmatice pentru a putea scoate în evidență taina omului și valoarea unică, veșnică și irepetabilă a persoanei umane, creatură îndumnezeită, care rezidă din faptul că este purtătoare a chipului lui Hristos și prin El al Sfintei Treimi. Însăși întruparea Fiului, ne arată valoarea veșnică a persoanei umane, în El – Dumnezeu – Omul Hristos, avem adevărata umanitate, îndumnezeită în care se actualizează deplinătatea Chipului lui Dumnezeu, realizându-se totodată deplinătatea veșnică a comuniunii omului cu Dumnezeu. Omul devine astfel nu numai un *microcosmos*, ci un *macrocosmos* și chiar un *mikrotheos*.

²² *Ibidem*.

²³ Dumitru Stăniloae, *Studii de Teologie Dogmatică Ortodoxă*, Craiova, Editura Mitropoliei Olteniei, 1991, p. 200.

²⁴ *Ibidem*, p. 172; Vezi și Dumitru Stăniloae, Marc-Antoine Costa de Beaugard, *Mică Dogmatică vorbită, dialoguri la Cernica*, ediția a III-a, traducere Maria-Cornelia Ică jr., Sibiu, Editura Deisis, 2007, pp. 200-205.

²⁵ Dumitru Stăniloae, *Studii de Teologie Dogmatică Ortodoxă...*, p. 201.

Vocația Omului – Întruparea și lucrarea iubirii

Înșușirea naturală de bază pe care persoana umană o primește de la Cel după care e zidit este iubirea, aceasta fiind totodată conținutul cel mai intim al ființei ei. Această responsabilitate pentru sine și pentru ceilalți, o întrușează cel mai bine persoanele sfinților, modele de iubire, dăruire și rugăciune pentru ceilalți oameni și pentru lume. Tocmai în aceasta se realizează omul deplin, în încercarea de a intra în comuniune cu Dumnezeu și cu aproapele, prin renunțarea la sine, „tipul ființei umane deplin realizate fiind Fecioara Maria, care întrușează în același timp o iubire maternă și iubirea celei care este slujitoarea model a Domnului, ea arată ce poate realiza o faptură omenească folosindu-și libertatea pentru a se însoți cu voia lui Dumnezeu”²⁶. Misiunea Bisericii în lume este aceea de a propovădui valoarea persoanei și a dragostei dintre oameni, având ca model dragostea Persoanelor Sfinte Treimi între Ele și pentru oameni, combătând astfel continuu individualismul și egoismul, patimile și păcatul care provin din acesta.

Amo ergo, sum – iubesc, deci exist, cred că ar trebui înțeles în cheia *sunt iubit de aceea exist*, ceea ce subliniază din nou faptul că persoana umană nu se poate realiza decât în comuniune de iubire cu celelalte persoane, astfel că vocația omului, pentru a fi cu adevărat persoană umană și nu individ este vocația iubirii. Iubirea adevărată, suflarea vie a lui Hristos prin Duhul Sfânt, și nu emoții sau sensibilități omenești²⁷ este prin excelență roadă a Duhului Sfânt (Galateni 5, 22) și în concepția Sfântului Maxim Mărturisitorul piscul vieții duhovnicești, spre care conduc curățirea de patimi și încercările de dobândire a virtuților²⁸.

Iubirea este însăși miezul existenței trinitare a lui Dumnezeu (I Ioan 4, 8). El ne cunoaște iubindu-ne, astfel că și noi doar așa îl putem cunoaște, iubindu-L pe El și pe aproapele, însă nu oricum ci așa cum și El ne-a iubit pe noi. Iubirea evanghelică este iubirea dezinteresată și smerită a inimii eliberate de tirania egoului, care înfrânge orice separație și despărțire fiindcă știe să ierte, să-l primească și să-l accepte pe celălalt așa cum este; fiind așadar nu o iubire sentimentală, egocentrică și posesivă²⁹.

Tocmai de aceea iubirea aceasta adevărată, hristică și evanghelică durează decât prin și în comuniune cu Dumnezeu: „prezența lui Dumnezeu în iubirea mea pentru celălalt îmi dă o responsabilitate extraordinară; iubirea mea se va adânci și va dăinui”³⁰. Această iubire o putem dobândi doar prin lucrarea harului Duhului Sfânt

²⁶ Idem, Marc-Antoine Costa de Beauregard, *op. cit.*, p. 190.

²⁷ Ștefan Luchian Toma, *op. cit.*, p. 124.

²⁸ Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Cele patru sute de capete despre dragoste*, în *Filocalia*, volumul 2, traducere din grecește, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2008, pp. 63-154.

²⁹ Maxime Egger, *Să ne rugăm 15 zile cu Sfântul Silvan*, traducere din limba franceză de Dora Mezdrea, Editura Sophia, București, 2004, p. 118.

³⁰ Dumitru Stăniloae, Marc-Antoine Costa de Beauregard, *op. cit.*, p. 202.

în viața noastră, ea fiind în fapt o împreună lucrare divino-umană dinamică și tainică totodată, manifestându-se prin dorința de renunțare la sine și la propria voință prin slujirea aproapelui, jertfelnicia de sine și împlinirea poruncilor (Ioan 15, 13 și I Ioan 5, 2-3). Omul poate așadar întrupa iubirea, împlinind cea mai mare poruncă din lege: iubind cu toată ființa pe Dumnezeu și pe aproapele ca pe sine însuși (Matei 22, 37-40). În fapt cele două porunci se intercondiționează reciproc deoarece, spune Sfântul Siluan „luați aminte frații mei, și nimeni să nu cadă pradă amăgirii: cel ce nu-l iubește pe fratele său nu-l va iubi cu mult mai mult pe Dumnezeu”³¹, iar aceasta pentru simplul fapt că „cel ce nu iubește pe fratele său, pe care l-a văzut, pe Dumnezeu, pe care nu l-a văzut, nu poate să-l iubească” (I Ioan 4, 20). Această dragoste crește în inima noastră pe fondul curățirii inimii de patimi și astfel a despățimirii ființei umane și transfigurării ei de harul Sfântului Duh.

Starea desăvârșită a iubirii este dovedită prin excelență de Mântuitorul Iisus Hristos, care s-a dat din iubire drept jertfă de răscumpărare pentru noi, apoi îndeosebi de Maica Domnului, Fecioara Maria și în grade diferite de sfinți, în aceștia întreaga lor persoană – trup, suflet, minte, fiind atât de plină de harul Sfântului Duh, încât nu mai sunt ei acei care iubesc, ci Hristos este Cel ce iubește într-înșii și printr-înșii.

Iubirea aproapelui – Aproapele nostru este viața și condiția mântuirii noastre

„Binecuvântat este sufletul ce-și iubește fratele, fiindcă fratele nostru este propria noastră viață”³².

Maxima aceasta îi aparține Sfântului Siluan³³, care afirmă că viața semenului este propria sa viață, atingând astfel semnificația duhovnicească cea mai adâncă a celei de-a doua porunci a Mântuitorului Iisus Hristos: „Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși” (Matei 22, 39). Sfântul Siluan înțelege această poruncă nu doar în măsura în care trebuie să-l iubim pe aproapele, ci modul în care în virtutea consubstanțialității neamului omenesc în cel dintâi Adam – împărțit prin cădere, dar restaurat prin și în Iisus Hristos, trebuie să iubim unitatea ontologică: Omul; toate ființele vii, pe cei adormiți și pe cei ce nu s-au născut încă. Iubind pe aproapele ca și când ar aparține propriei noastre vieți, vom încerca o imitare a dragostei pe care Hristos o are pentru om, cu cât îl vom primi și întrupa pe El înlăuntrul ființei noastre, cu atât dragostea sa jertfelnică pentru Om, va spori în noi,

³¹ Maxime Egger, *op. cit.*, p. 121.

³² *Ibidem*, p. 125.

³³ Sfântul Siluan Athonitul (1866-1938) a fost proslăvit și recunoscut oficial în rândurile Sfinților Bisericii de către Patriarhia Ecumenică în anul 1988. Scrierile sale ne-au parvenit prin străduința ucenicului său, arhimandritul Sofronie Saharov, întemeietor al mănăstirii Sfântului Ioan Botezătorul din Essex, Marea Britanie, care a publicat cea mai completă monografie a vieții și scrierilor starețului Siluan. Vezi Arhimandritul Sofronie, *Cuviosul Siluan Athonitul*, traducere din limba rusă de Ierom. Rafail Noica, Alba Iulia, Editura Reîntregirea, 2009, 550 p.

și cu atât mai mult vom înțelege lucrarea Sa, dar mai ales vom trăi suferința și păcatul aproapei ca și când ar fi ale noastre. „Aceasta este treapta cea mai înaltă a milosteniei: părtășia la crucea aproapei, pe care o luăm nu numai asupra noastră, ci și în lăuntrul nostru, într-un proces de interiorizare în Hristos”³⁴.

În relațiile noastre cu oamenii se concentrează toate posibilele noastre virtuți și în primul rând: *credința, faptele bune și iubirea*. Lucrul cel mai important care ne este cerut de către Dumnezeu nu este altul decât trăirea cea adevărată, care este de fapt întruparea poruncilor Lui – care nu sunt grele (I Ioan 5, 3), viața noastră de aici fiind începutul trăirii vieții celei veșnice de comuniune cu Dumnezeu. Viețuirea noastră include astfel în mod obligatoriu relațiile atât cu semenii, cât și cu Dumnezeu, deoarece „Adevăr vă spun, întrucât ați făcut unuia dintr`acești foarte mici frați ai Mei, Mie Mi-ați făcut” (Matei 25, 40). Identificându-se cu fiecare dintre oameni, Hristos Domnul, subliniază necesitatea viețuirii noastre în comuniune și relație de iubire, înțelegere, într-ajutorare, iertare, îndelungă-răbdare și facere de bine; doar în măsura în care ne unim în gând, cuget și existență cu celălalt – ajutându-l ca pe fratele nostru adevărat atunci când se află în nevoi, strâmtorare și suferință, vom putea să auzim cuvântul Lui: „Veniți, binecuvântații Părintelui Meu, moșteniți împărăția cea pregătită vouă de la întemeierea lumii” (Matei 25, 34).

Conchidem astfel cu vorba din bătrâni că *cine pe om ajută, pe Dumnezeu împrumută*, iar răsplata sau osânda o va lua dincolo, deoarece mântuind pe alții ne putem mântui și pe noi, mântuirea semenilor noștri fiind de fapt propria noastră mântuire. Așadar, fără a ne iubi aproapele – pe cel de lângă noi, indiferent de culoarea pielii, a limbii pe care o vorbește, a credinței pe care o are sau a statutului social, fără a ne păsa astfel de bătrâni, de săraci, de orfani, de toți cei de lângă noi, chiar dacă am recurge la alte acțiuni încercând să suplینim oarecum această lipsă a iubirii între noi oamenii, mântuirea noastră va fi departe.

Centrul tradiției ortodoxe sau sufletul răsăritului creștin este Sfânta și Dumnezeiasca Liturghie – relația cu Dumnezeu - și liturghia fratelui – relația cu oamenii, liturghii ce nu pot fi însă rupte una de cealaltă, aflându-se într-o legătură indisolubilă de interdependență. Toată trăirea noastră trebuie să graviteze astfel în jurul comuniunii de iubire față de Dumnezeu și de semenii. Fiecare decizie luată de noi, fiecare acțiune întreprinsă și fiecare mișcare din viața noastră, trebuie gândite și puse în practică prin prisma moralei creștine și a noului Legământ, cel al iubirii de semenii și de Dumnezeu. Importanța aproapei pentru viața și mântuirea noastră este așadar cât se poate de clară și capitală. Rugându-ne, ajutând, mângâind și dăruindu-ne celuilalt vom realiza în viața noastră, exemplul Tatălui, care și-a dăruit unicul Său Fiu pentru mântuirea noastră a tuturor. Observăm de asemenea că nimeni nu se poate mântui singur sau de unul singur, mântuirea ca și păcatul nefiind o chestiune proprie sau individuală, „ci este un eveniment ontologic, care

³⁴ Maxime Egger, *op. cit.*, p. 126.

privește întreaga omenire și, mai mult încă, întreaga zidire dumnezeiască, căci Duhul Sfânt al lui Dumnezeu ne învață să iubim tot ceea ce viază”³⁵.

Iubirea către Dumnezeu cultivă iubirea către aproapele iar iubirea către aproapele o cultivă pe cea către Dumnezeu, intercondiționându-se și alcătuind de fapt o pereche, care nu poate fi despărțită. Iubirea este în fond trăirea spre care tindem și după care tânjim în viața noastră, ceea ce trebuie să conștientizăm este faptul că aceasta este deopotrivă adorare a lui Hristos și iubire către semenii noștri. Fiind toți una, trăind uniți, iubindu-ne unii pe alții, ca într-un gând să mărturisim pe Tatăl, pe Fiul și pe Sfântul Duh, numai așa vom dobândi harul Sfântului Duh, bucuria vieții pământești dar și raiul și viața cea veșnică a comuniunii cu Dumnezeu – Sfânta Treime în Împărăția veșnicei iubiri.

³⁵ *Ibidem*, p. 131.